

УДК 343.5

Михайло Грібов, кандидат юридичних наук, доцент кафедри оперативно-пошукової роботи та документування факультету підготовки кадрів оперативної служби Київського національного університету внутрішніх справ;

Андрій Венедіктов, кандидат юридичних наук, заступник начальника УБНОН ГУ МВС України в АР Крим

Наркобізнес: заходи приховування злочинної діяльності

Розкрито сутність поняття конспірації наркобізнесу, визначено його структуру. Проаналізовано основні заходи, що застосовуються злочинцями для приховування незаконної діяльності, пов'язаної з торгівлею наркотичними речовинами.

Ключові слова: конспірація, наркобізнес, маскування, організоване злочинне формування.

Раскрыта сущность и определена структура конспирации наркобизнеса. Проанализированы основные мероприятия, которые применяются преступниками для сокрытия незаконной деятельности, связанной с торговлей наркотическими веществами.

Ключевые слова: конспирация, наркобизнес, маскировка, организованное преступное формирование.

The essence of the notion of drug-business conspiracy and its structure are divulged. Basic measures taken by offenders for the purpose of concealment the illegal activities concerning the drug trafficking are analyzed.

Keywords: conspiracy, drug-business, masking, organized crime units.

Статистичні дані Департаменту інформаційних технологій МВС України свідчать про стійку тенденцію зростання обсягів незаконного наркообігу та збільшення числа споживачів наркотичних засобів в Україні. Традиційно високий рівень латентності злочинів у цій сфері дає підстави для висновку, що реальні масштаби цього явища несуть суттєву загрозу безпеці суспільства і держави. Найпотужнішим складником цієї загрози є наркобізнес, а тому боротьба з ним нині набуває особливої актуальності.

Зазначені питання досліджували фахівці в галузях оперативно-розшукової діяльності, криміналістики та кримінального процесу. Так, значний внесок у наукову розробку певних аспектів цієї проблеми зробили Ю. Баулін, О. Джу́жа, Е. Дідоренко, О. Долженков, О. Дудар, А. Іщенко, Н. Карпов, Я. Кондратьєв, В. Кузьмічов, Б. Лук'янчиков, Д. Никифорчук, Ю. Орлов, М. Погорецький, Ю. Пономаренко, І. Смірнова, О. Стрільців, Р. Тарасенко, М. Хруппа та ін.

Переважна більшість дослідників проблем боротьби з наркобізнесом визначають конспірацію як одну з його характерних рис. Незважаючи на це, в науці питання конспірації наркобізнесу досі не розглядалися. На на-

шу думку, їх дослідження дасть змогу вдосконалити засоби протидії наркозлочинам, що вчиняються організованими злочинними формуваннями.

Метою цієї статті є визначення поняття та змісту конспірації наркобізнесу.

Аналіз тлумачень слова «конспірація» в російських та українських словниках [1, с. 449; 2, с. 550; 3, с. 324; 4–7] свідчить про можливість його вживання в різних значеннях, що відповідають трьом основним напрямам.

Перший напрям пов'язаний із походженням слова «конспірація» від латинського «conspiratio» – одностайність, згода, змова. Другий напрям формується, виходячи з наявності певної таємниці та необхідності її збереження. Третій відповідає існуванню нелегальної організації та заходам і методам, що забезпечують приховування її діяльності.

Аналізуючи перший напрям, зазначимо, що в сучасних тлумачних словниках слово «змова» визначається як таємна угода для досягнення будь-якої мети (найчастіше політичної); взаємна домовленість кількох чи багатьох осіб про спільні дії [1, с. 374; 7]. Отже, змова передбачає згоду певного кола суб'єктів з ідеєю спільної діяльності, а також засекречування змісту домовленостей. Така згода повинна бути одностайною, що є запорукою нерозголошення таємниці.

Таємний характер домовленостей суб'єктів змови дає підстави вважати, що і зміст їх майбутньої діяльності підлягає засекречуванню. Кінцева мета змови полягає в отриманні результату, що є небезпечним для тих осіб, від яких приховується факт спільної діяльності. Проведений нами аналіз вживання слова «змова» в наукових, публіцистичних і художніх джерелах дає підстави вважати, що дії учасників спрямовані проти існуючої влади, встановленого порядку управління. На думку Є. Тюгашева, в контррозвідувальній науці змова визначається як форма підривної діяльності, що полягає в конспіративному підборі, організації та використанні ворожих елементів з метою захоплення влади. У свою чергу, будь-яка форма підривної діяльності може інтерпретуватися як змова [8].

Визначення конспірації як змови веде до розуміння досліджуваної категорії як антидержавного, суспільно небезпечного, протиправного виду діяльності. На користь такої думки свідчить тлумачення конспірації як таємної підпільної антиурядової діяльності [4].

Природно, що сили, проти яких спрямовано підривну діяльність, чинять протидію та прагнуть викрити будь-які змови та нейтралізувати (ліквідувати) їх суб'єкти. Це обумовлює нелегальний статус соціальної групи, створеної на основі змови, та необхідність здійснення її членами

діяльності, спрямованої не тільки на досягнення основної мети, а й приховування власного існування як підривної організації.

Дослідник В. Коломієць, проаналізувавши праці В. Аتماжитова, А. Тюлікова, В. Фролова, Л. Прохорова, дійшов висновку, що конспірація є системою (сукупністю) спеціальних заходів [10, с. 71]. Система заходів, спрямованих на досягнення певної мети, може бути визначена як діяльність. Віднесення конспірації до категорії діяльності дає підстави для виокремлення її суб'єкта – нелегальної організації, створеної на основі змови.

Виходячи з того, що конспірація не можлива без інспірації [8], дії учасників змови, спрямовані на збереження таємниці, полягають не тільки в її охороні, а й дезінформуванні супротивника.

Усвідомлюючи логічність наведених тверджень із позицій генезису конспірації в історії людства [8], зауважимо, що значення цього терміну в ХХ ст. суттєво трансформувалося. Зокрема, суб'єктами конспірації стали не лише нелегальні організації. Так, у відомчих нормативно-правових актах, що регулювали суспільні відносини у сфері забезпечення державної безпеки та боротьби зі злочинністю в СРСР, про конспірацію йдеться як про одну із засад діяльності органів контррозвідки та оперативних підрозділів міліції, тобто цілком легальних організацій, що є складниками державного апарату. Нині в Україні на законодавчому рівні конспірація закріплена як один із принципів контррозвідувальної та оперативно-розшукової діяльності оперативних підрозділів Служби безпеки України, а також як форма діяльності Державної прикордонної служби України (ст. 4 Закону України «Про контррозвідувальну діяльність»; п. 2 ст. 3 Закону України «Про Службу безпеки України»; ст. 3 Закону України «Про державну прикордонну службу»). Цей термін вживається і в інших законах, що встановлюють засади діяльності правоохоронних і розвідувальних органів. Проте зміст конспірації в діяльності правоохоронних органів відрізняється від змісту конспірації наркобізнесу і є предметом окремого дослідження.

Аналіз практичної діяльності правоохоронних органів свідчить про різноманітність форм, методів і засобів конспірації наркобізнесу, що вимагає їх певного впорядкування для ефективного наукового аналізу. Виходячи з того, що конспірація є системою взаємопов'язаних дій учасників злочинної змови, вважаємо доцільним розглянути ці дії відповідно до сутності вчинюваних наркозлочинів. Це може бути контрабанда, незаконне виготовлення, виробництво, зберігання, транспортування, збут, придбання, вживання наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів або прекурсорів, протиправне заволодіння ними або обладнанням для їх

виготовлення, порушення посадовими особами встановлених правил їх обігу, незаконні операції з документами на їх отримання або придбання, незаконне культивування наркомістких рослин.

У наших кліматичних умовах серед наркомістких рослин успішно культивуються снодійний мак і конопля. Найпростішим способом приховування злочинів, пов'язаних із висаджуванням та вирощуванням наркосировини, є висівання їх серед інших рослин (у соняшнику, кукурудзі, рапсі).

Поширеним способом конспірації культивування маку та коноплі є розміщення плантацій на важкодоступних ділянках лісових масивів, на яких зазвичай забезпечується цілодобова охорона вирощуваної наркосировини, як правило, місцевими жителями (раніше засудженими). Інколи для охорони територій, на яких розміщуються плантації, використовують технічні засоби.

Останнім часом трапляються випадки вирощування коноплі у спеціально обладнаних теплицях. Такі агротехнічні споруди розміщують на власних прибудинкових земельних ділянках члени злочинних формувань. Усередині теплиці встановлюють обмежувачі, що не дозволяють рослинам підніматися на висоту понад один метр від землі, стимулюючи їх зростання в горизонтальній площині.

Для виробництва наркотичних речовин, у тому числі організації нарколабораторій, злочинці, як правило, орендують житлові приміщення (квартири та приватні будинки). Здебільшого, особи, які займаються нарковиробництвом у таких помешканнях, не спілкуються із сусідами, проте поведуться ввічливо, привітно і тактовно. У випадках проявів надмірної цікавості з боку оточення злочинці розробляють відповідні легенди (оренда квартири молодою сім'єю, найм помешкання кількома студентами, проживання за адресою самотнього чоловіка тощо).

Випадки організації нарковиробництва, замаскованого під підприємство, якого фактично немає, в Україні не трапляються, оскільки таке підприємство привертає увагу низки державних органів (податкова адміністрація, санітарно-епідеміологічна станція, державний пожежний нагляд тощо). Водночас має місце організація нарколабораторій у приміщеннях легальних підприємств, зареєстрованих у встановленому порядку.

Аналіз практичної діяльності оперативних підрозділів МВС України свідчить, що для пересилання наркотиків злочинці використовують новостворені підприємства з доставки вантажів («Нова пошта», «Гюнсел» та ін.). Працівники цих структур не перевіряють установочних даних відправника й одержувача, якщо останній знає номер квитанції оплати поштових послуг і володіє інформацією стосовно відправника. Це дає змогу

пересилати й отримувати наркотичні засоби на вигадані прізвища. Наркотики при цьому упаковуються так, щоб посилка видавалася звичайною, цілком легальною. Для цього використовують напої, продукти харчування, одяг, промислові товари тощо.

Конспірація перевезення наркотичних засобів, у тому числі через державний кордон, потребує детальнішого аналізу, оскільки характеризується різноманітністю засобів маскуванія наркотиків. Найпоширенішим є перевезення наркотиків у щільно закритих пакетах, які розмішують у порожнинах автомобілів, залізничних вагонів, ємностях із сипучими речовинами або рідинами. Для маскуванія специфічного запаху наркотичних засобів їх переховують у смаженому насінні, горіхах, каві, тютюні, цибулі, часнику, перці, парфумах, харчових приправах та інших речовинах із різким запахом. Останнім часом траплялися випадки контрабанди рідких наркотичних засобів під виглядом лікувальних ефірних олій, а сипучих – спортивного харчування.

Процес збуту наркотиків супроводжується посиленою конспірацією, оскільки саме на цій стадії злочинці піддаються найбільшій небезпеці бути викритими працівниками оперативних підрозділів правоохоронних органів. Як правило, система збуту організовується так, щоб члени злочинного угруповання не знали один одного. Усі контакти між постачальниками, гуртовими збувальниками та роздрібними розповсюджувачами зводяться до мінімуму. Безпосередній продаж наркотичних засобів роздрібними розповсюджувачами здійснюється з використанням паролів, закладкою схованок, проведенням візуального спостереження за покупцями. Наркотики, що реалізуються, можуть попередньо розміщуватися всередині герметичних пакетів із продуктами харчування (чіпси, цукерки, кетчуп, сухарики тощо)

Нині поширеним явищем є збут наркотичних засобів із допомогою Інтернету, в якому розмішують відповідні оголошення. Збувальники пропонують потенційним покупцям оформити заявку, а згодом телефонують їм і повідомляють номер рахунку, на який потрібно перевести гроші. Після отримання коштів покупець інформують або про місце закладки схованки, або про відправку наркотичних засобів поштою.

Аналіз практичної діяльності оперативних підрозділів свідчить, що, незалежно від того, яке саме злочинне діяння має місце, наркозлочинці вдаються до контррозвідувальних заходів як обов'язкового складника конспірації наркобізнесу. Зокрема, внутрішня контррозвідувальна перевірка всіх осіб, причетних до діяльності злочинного співтовариства, на предмет їх співробітництва з правоохоронними органами завжди була поширеною практикою. Д. Никифорчук, розглядаючи діяльність злочинних

угруповань у сфері наркобізнесу, зазначає, що перевірки піддаються всі, хто викликає підозру, проводиться спостереження за діями співвиконавців злочину та пособників [11].

Зауважимо, що, використовуючи досягнення науки і техніки, злочинці отримали можливість перевіряти правдивість членів своїх формувань із допомогою поліграфа, прослуховувати їх розмови, встановлювати за ними відеоспостереження.

До контррозвідувальних можуть бути віднесені засоби протидії оперативно-технічним заходам правоохоронних органів. Злочинці ведуть переговори, використовуючи засоби зв'язку та спеціальний сленг, умовні словосполучення, які досить часто змінюють. Мобільні телефони та sim-карти до них використовують лише для кількох десятків розмов, після чого купуються нові. Деякі представники наркобізнесу мають пристрої, що дозволяють виявляти наявність і місцезнаходження спеціальної оперативної техніки.

Серед контррозвідувальних заходів, що застосовують наркозлочинці, можна виокремити комплекс дій, спрямований на виявлення візуального спостереження за ними. Це огляд прилеглої території та вивчення обстановки при виході з приміщень, транспортних засобів; активні дії з перевірки своїх спільників або покупців за місцем мешкання та роботи перед відвідуванням, а також під час повернення до місця їх постійного або тимчасового мешкання; постійне вжиття заходів, спрямованих на виявлення спостереження під час переміщень; користування послугами таксі з одними й тими самими водіями; розмови по мобільному телефону, застосування паролів, кодових слів, мовних словосполучень; організація контрспостереження з боку зв'язків об'єкта; розмежування маршрутів руху об'єктів спостереження та їх зв'язків з періодичними зустрічами без будь-яких вербальних контактів; зустрічі зі спільниками в безлюдних місцях або, навпаки, місцях значного скупчення людей; рух на автотранспорті з грубими порушеннями Правил дорожнього руху; рух на автотранспорті з низькою швидкістю дворами будинків у житлових масивах і малолюдними вулицями; довготривалий рух на автотранспорті однією місцевістю; рух на автотранспорті з частими зупинками та змінами напрямку руху.

Для припинення візуального спостереження члени організованих злочинних формувань можуть удаватися до різноманітних дій: від «зникнення» з поля зору спостерігачів до нанесення їм тілесних ушкоджень та створення дорожньо-транспортних пригод.

Отже, конспірація наркобізнесу може розглядатися як система взаємопов'язаних заходів (діяльність). Суб'єктами конспірації наркобіз-

несу є організовані злочинні формування, які здійснюють незаконний наркообіг з метою прибутку. Мета конспірації полягає в забезпеченні безпеки здійснення злочинної діяльності. Завданнями є створення в державних органів і пересічних громадян хибних уявлень про відсутність злочинних зв'язків між членами формування, спільності та організованості їх діяльності, а також будь-яких дій, пов'язаних із наркообігом.

Дії суб'єктів конспірації наркобізнесу, спрямовані на реалізацію мети, відповідають двом основним напрямам. Перший – створення умов для запобігання витоку інформації про злочинну діяльність і причетних до неї осіб, який виявляється в нерозголошенні наркозлочинцями даних про спільну протиправну діяльність та проведення ними контррозвідувальних заходів. Другий – це маскуванню злочинної діяльності шляхом:

- запобігання впровадженню у злочинне формування, а також виявлення вже впроваджених туди оперативних працівників або осіб, які з ними співпрацюють;
- протидія оперативно-технічним заходам правоохоронних органів;
- протидія візуальному спостереженню за членами організованого злочинного формування.

Список використаних джерел

1. Великий тлумачний словник сучасної української мови / уклад. і голов. ред. В. Т. Бусел. – К. ; Ірпінь : ВТФ «Перун», 2001. – 1440 с.
2. Словник іншомовних слів : 23 000 слів та термінологічних словосполучень / уклад. Л. О. Пустовіт та ін. – К. : Довіра, 2000. – 1018 с.
3. Словарь иностранных слов / под ред. И. В. Лёхина, Ф. Н. Петрова. – М. : Гос. изд-во иностр. словарей, 1949. – 805 с.
4. Толковый словарь русского языка / под. ред. Д. Н. Ушакова [Электронный ресурс]. – Режим доступа : <http://www.usdict.narod.ru/>
5. Современный толковый словарь русского языка / под ред. Т. Ф. Ефремовой [Электронный ресурс]. – Режим доступа : <http://www.efremova.info>
6. Ожегов С. И. Толковый словарь русского языка [Электронный ресурс]. – Режим доступа : <http://www.slovarozhegova.ru>
7. Великий тлумачний словник сучасної української мови [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.slovyk.net>
8. Тюгашев Е. А. Генезис конспирации [Электронный ресурс]. – Режим доступа : <http://vaz-classic.dp.ua/lib/index.php?book=25277>

9. Ильин И. А. Конспирация в зарубежье [Электронный ресурс]. – Режим доступа :

<http://rusidea.narod.ru>.

10. Коломиец В. Я. Конспирация как сущность оперативно-розыскной деятельности / В. Я. Коломиец // Проблемы совершенствования оперативно-розыскной деятельности органов внутренних дел : сб. науч. тр. МВД СССР. – МВШМ. – М., 1988. – С. 69–78.

11. Никифорчук Д. Й. Міжнародний наркобізнес та його вплив на криміногенну ситуацію в Україні / Д. Й. Никифорчук // Боротьба з організованою злочинністю і корупцією (теорія і практика). – 2005. – № 12. – С. 71–76.